

Kazimierz J. Pawelec

Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 20 marca 2014 r., sygn. III KK 416/13,

w sprawie skutku niezwrócenia prawa jazdy w przypadku orzeczenia zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych

Streszczenie

Glosowane postanowienie jest istotne nie tylko dla praktyki, ale również dla każdego kierującego. Nie usuwa (bo nie może) istniejącej luki w prawie, które nie określa, w jaki sposób powinna być oceniona sytuacja wcześniejszej, niezawinionej przez kierującego, utraty prawa jazdy, a zgłoszonej organowi władzy publicznej, w przypadku orzeczenia środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych w sytuacji niemożności oddania dokumentu organowi administracyjnemu. Wyłania się zatem problem, czy tego rodzaju niemożność zdeponowania prawa jazdy powinna automatycznie wydłużać faktyczny okres niemożności prowadzenia pojazdów mechanicznych, czy też okres ten powinien być liczony od daty uprawomocnienia się orzeczenia. Autor zawarł w głosie postulat *de lege ferenda*, proponujący zmianę przepisów, przewidującą tego rodzaju sytuację, co także może rzutować w istotny sposób na problem odpowiedzialności z art. 180a *Kodeksu karnego*.

Słowa kluczowe

Środek karny, zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych, obowiązek zwrotu prawa jazdy, czas obowiązywania zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych, wstrzymanie biegu okresu zakazu prowadzenia pojazdów.

* * *

Teza postanowienia

„Jeżeli osoba, wobec której orzeczono zakaz (prowadzenia pojazdów mechanicznych – *uwaga autora*) nie odda dokumentu, to automatycznie wydłuża się w stosunku do niej faktyczny okres niemożności prowadzenia pojazdów poprzez wstrzymanie biegu okresu takiego zakazu, dopóki nie zdeponuje ona owego dokumentu, co nie zmienia faktu, że obowiązuje on od uprawomocnienia się orzeczenia”.

Dr Kazimierz J. Pawelec, adwokat, Izba Adwokacka w Warszawie, wykładowca na Wydziale Nauk Ekonomicznych i Prawnych Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach.

Glosa

Głosowane postanowienie jest istotne nie tylko dla praktyki wymiaru sprawiedliwości, ale również ważne dla każdego kierującego. Nie usuwa, bo nie może, luki w prawie, które nie określa, w jaki sposób powinna być oceniona sytuacja wcześniejszej, niezawinionej przez kierowcę utraty prawa jazdy (np. jego zniszczenia), zgłoszonej organowi władzy publicznej, a chociażby podejmującym czynności funkcjonariuszom Policji, którzy okoliczność tę odnotowali. Racjonalny ustawodawca tego rodzaju sytuację powinien przewidzieć, gdyż nie może nakładać na nikogo obowiązku czynienia rzeczy niemożliwych do wykonania. Zatem, *de lege ferenda* należy postulować zmianę treści art. 63 § 2 k.k., w ten sposób, że zaliczeniu na podstawie powołanego przepisu podlega okres rzeczywistego zatrzymania prawa jazdy lub innego dokumentu uprawniającego do prowadzenia pojazdów, chyba że zatrzymanie tego dokumentu było obiektywnie niemożliwe z przyczyn niezależnych od osoby zobowiązanej do jego zwrotu (*podkr. red.*).

* * *

Przechodząc do głosowanego postanowienia stwierdzić należy, że zarówno doktryna, jak też orzecznictwo sądowe konsekwentnie stały na stanowisku, że zgodnie z treścią art. 43 § 2 i § 3 *in fine Kodeksu karnego*, orzeczony zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych obowiązuje od daty uprawomocnienia się orzeczenia, z tym że okres, na jaki go orzeczono, nie biegnie, gdy skazany odbywa karę pozbawienia wolności, nawet za inne przestępstwo, bądź od chwili wykonania obowiązku zwrotu dokumentu uprawniającego do prowadzenia pojazdów¹.

Ustawodawca odróżnia dwa pojęcia, tj. „obowiązywanie zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych” oraz „termin obowiązywania tego zakazu”. Jeśli zatem oskarżony, a następnie skazany, w stosunku do którego orzeczony został środek karny zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych, mimo zobowiązania go do oddania dokumentu, nie uczyni tego, to niejako automatycznie wydłuży się w stosunku do niego faktyczny okres niemożności kierowania pojazdami mechanicznymi². Wstrzymanie biegu okresu trwa tak długo, dopóki skazany nie odda dokumentu. Nie zmienia to jednak faktu, że zakaz będzie obowiązywał od uprawomocnienia się orzeczenia tak długo, aż skazany dokument przekaże. Od tej chwili upływa określony w orzeczeniu czas, na jaki wymierzony został środek karny.

¹ Por.: uchwałę SN z dnia 25 lutego 2009 r., sygn. I KZP 33/08, Lex/el i postanowienie SN z dnia 20 czerwca 2013 r., sygn. I KZP 4/13, Lex/el. Por. także: A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 151; T. Bojarski, (w:) T. Bojarski (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 138; M. Melezini, (w:) A. Marek (red.), *System prawa karnego*, M. Melezini (red.), t. 6, *Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie*, Warszawa 2010, s. 424; Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy*, Gdańsk 2005, s. 604; K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy*, Warszawa 2012, s. 753–754; T. Humaniak, *Praktyczne problemy obliczania biegu okresu środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych*, Paragraf na Drodze 2005, nr 10, s. 5–14.

² Por. postanowienie SN z dnia 13 czerwca 2012 r., sygn. V KK 70/12, Legalis.

Kwestię zaś rozpoczęcia biegu okresu, na jaki został orzeczony wymieniony środek karny zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych, określa art. 43 § 2 k.k. Zauważyć przy tym należy, że w doktrynie podejmowane były próby rozróżnienia pojęć „bieg okresu” i „obowiązywanie”³, z wyłączeniem okoliczności wskazanych w art. 43 § 2 i 3 k.k. Obowiązywanie bowiem temporalnych środków karnych orzeczonych na określony czas, nawet jeśli czas ten nie został dokładnie określony (np. „na zawsze”), nierozdzielnie jest związane z okresem, na jaki je orzeczono. Ustawodawca, dla obliczenia okresu, na jaki orzeczono zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych, nie posługuje się innym pojęciem niż „obowiązywanie” zakazu, jak to czyni w art. 43 § 2 k.k. Jeśli tego terminu nie odczytujemy jako „biegu okresu”, to *Kodeks karny* nie zawiera przepisu, który regulowałby tę kwestię. Inna interpretacja prowadziłaby do sytuacji, że chociaż zakaz obowiązywałby na określony czas, na jaki go orzeczono, to on nie upływałby nigdy, co prowadziłoby do absurdu⁴.

Jeżeli sąd, z obrazą dyrektywy art. 43 § 3 k.k., nie zobowiązał skazanego do zwrotu dokumentu uprawniającego do prowadzenia pojazdów mechanicznych, to bieg okresu, na jaki orzeczono zakaz prowadzenia tych pojazdów, rozpoczyna się z dniem uprawomocnienia się wyroku⁵. Z tego wprost wynika, że jeśli wbrew art. 184 k.k.w. sąd karny nie wskazał początkowej daty biegu tego terminu, to organ administracji powinien, zgodnie z art. 13 § 1 k.k.w., wystąpić do tego sądu z wnioskiem o wyjaśnienie orzeczenia – zawieszając jednocześnie postępowanie administracyjne w trybie art. 97 § 1 pkt 4 k.p.a.⁶ Z kolei sąd karny, rozstrzygnięcie w tym przedmiocie, które powinno być zawarte w wyroku (art. 413 § 1 pkt. 2 k.p.k.), powinien podjąć w formie postanowienia na posiedzeniu (art. 420 § 1 k.p.k.).

Przedstawione rozważania są szczególnie istotne w związku z wejściem w życie art. 180a *Kodeksu karnego* (zob. Dz. U. z 2015 r., poz. 541)^{*}, określającego karalność prowadzenia pojazdów mechanicznych mimo pozbawienia kierującego uprawnień. Zwrócić należy uwagę, że dla przypisania tego występku niezbędne jest ustalenie, iż w chwili czynu sprawca miał świadomość pozbawienia go uprawnień,

³ Por. T. Humaniak, *Praktyczne problemy...*, *op. cit.*, s. 6.

⁴ Por. postanowienia SN: z dnia 20 czerwca 2013 r., sygn. I KZP 4/13, uzasadnienie, Lex/el oraz z dnia 17 maja 1990 r., sygn. V KZP 5/90, OSP 1991, nr 1, poz. 16 wraz z aprobującą glosą R. A. Stefańskiego, s. 26. Por. także wyrok SN z dnia 23 października 2013 r., sygn. IV KK 286/13, LEX nr 1408416, z glosą K. Łuczar, PS 2016, nr 10, s. 75–85.

⁵ Por.: postanowienie SN z dnia 20 czerwca 2013 r., sygn. I KZP 4/13, OSNKW 2013, nr 8, poz. 64; wyrok NSA w Warszawie z dnia 16 kwietnia 2010 r., sygn. I OSK 698/09, LEX nr 595479; wyrok NSA z dnia 17 listopada 2008 r., sygn. I OSK 1457/07, LEX nr 525955; M. Szewczyk, W. Górski, (w:) *Kodeks karny. Część ogólna*, t. I, W. Wróbel, A. Zoll, (red.), Warszawa 2016, s. 821–824 oraz podane tam orzecznictwo i literatura.

⁶ Por. wyrok WSA w Lublinie z dnia 28 lutego 2006 r., sygn. III ONSAiWSA 584/05, ONSAiWSA 2006, nr 6, poz. 170.

^{*} Przepis ten brzmi: „Kto na drodze publicznej, w strefie zamieszkania lub w strefie ruchu prowadzi pojazd mechaniczny, nie stosując się do decyzji właściwego organu o cofnięciu uprawnienia do kierowania pojazdami, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2” (*przyp. red.*).

w tym także faktu uprawomocnienia się tego rozstrzygnięcia⁷. W ślad za R. A. Stefańskim⁸, można wyodrębnić jedenaście przypadków mogących wyczerpywać dyspozycję art. 180a k.k. Są to sytuacje, gdy:

- 1) stwierdzono, na podstawie orzeczenia lekarskiego, istnienie przeciwwskazań zdrowotnych do kierowania pojazdami;
- 2) ustalono, na podstawie orzeczenia psychologicznego, istnienie przeciwwskazań do kierowania pojazdami;
- 3) ujawniono utratę kwalifikacji, na podstawie egzaminu państwowego przeprowadzonego z uwagi na istnienie uzasadnionych zastrzeżeń co do posiadanych kwalifikacji lub ubiegania się o zwrot zatrzymanego prawa jazdy bądź pozwolenia na kierowanie tramwajami, których to uprawnień kierujący był pozbawiony przez okres przekraczający jeden rok;
- 4) kierujący nie zgłosił się we wskazanym terminie na egzamin państwowy, który miał być przeprowadzony ze względu na uzasadnione zastrzeżenia co do posiadanych kwalifikacji, których pozbawienie przekraczało jeden rok;
- 5) kierujący ponownie przekroczył liczbę 24 punktów otrzymanych za naruszenie przepisów ruchu drogowego w okresie 5 lat od dnia skierowania go na kurs reedukacyjny z powodu przekroczenia liczby 24 punktów otrzymanych za naruszenie wskazanych przepisów;
- 6) kierujący w okresie próbnym popełnił trzy wykroczenia przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji lub jedno tego typu przestępstwo;
- 7) miało miejsce orzeczenie zakazu prowadzenia pojazdów;
- 8) miało miejsce kierowanie pojazdem w okresie przedłużonym z powodu kierowania pomimo wydania decyzji administracyjnej o zatrzymaniu prawa jazdy za przekroczenie prędkości więcej niż o 50 km/h w obszarze zabudowanym lub przewożenia osób w liczbie przekraczającej liczbę miejsc w dowodzie rejestracyjnym (pozwoleniu czasowym) lub wynikającą z konstrukcyjnego przeznaczenia pojazdu nie podlegającemu rejestracji;
- 9) kierujący, w ciągu roku od dnia wydania mu po raz pierwszy prawa jazdy, przekroczył liczbę 20 punktów za naruszenia przepisów ruchu drogowego;
- 10) kierujący został skierowany na egzamin kontrolny w oparciu o prawomocne rozstrzygnięcie, że kierując pojazdem silnikowym w okresie dwóch lat, licząc od dnia wydania mu po raz pierwszy prawa jazdy, popełnił:
 - przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji lub
 - trzy wykroczenia określone w: art. 86 § 1 lub § 2, art. 87 § 1, art. 92a *Kodeksu wykroczeń* w przypadku przekroczenia dopuszczalnej prędkości o ponad 30 km/h, lub art. 98 kw;

⁷ Por. wyrok SN z dnia 17 stycznia 2003 r., sygn. WA 75/02, OSNKW 2003, nr 5–6, poz. 44.

⁸ R. A. Stefański, (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, red. R. A. Stefański, Warszawa 2015, s. 1013 i n.; (zob. K. J. Pawelec, *Zarys metodyki pracy obrońcy i pełnomocnika w sprawach przestępstw i wykroczeń drogowych*, Warszawa 2016, s. 59–61).

- 11) zobowiązany nie poddał się sprawdzenia kwalifikacji, wymaganemu z powodu przekroczenia 24 punktów za naruszenia przepisów ruchu drogowego.

* * *

Na zakończenie należy podkreślić, że przepis art. 180a k.k. operuje pojęciem „niezastosowania się do decyzji właściwego organu o cofnięciu uprawnień do kierowania pojazdami”. Organem takim jest starosta (art. 103 ust. 1 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. *o kierujących pojazdami* (tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 627). Decyzja musi być ostateczna, przy czym bez znaczenia jest przyczyna cofnięcia uprawnień.

Bibliografia

1. Bojarski, T. (2012). (w:) T. Bojarski (red.) *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa.
2. Hołda, Z., Postulski, K. (2005). *Kodeks karny wykonawczy*, Gdańsk.
3. Humaniak, T. (2005). *Praktyczne problemy obliczania biegu okresu środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych*, Paragraf na Drodze, nr 10.
4. Łucarz, K. (2016). *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 23 października 2013 r., sygn. IV KK 286/13*, PS nr 10.
5. Marek, A. (2010). *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa.
6. Melezini, M. (2010). (w:) A. Marek (red.), M. Melezini (red.) *System prawa karnego*, t. 6, *Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie*, Warszawa.
7. Pawelec, K. J. (2016). *Zarys metodyki pracy obrońcy i pełnomocnika w sprawach przestępstw i wykroczeń drogowych*, Warszawa.
8. Postulski, K. (2012). *Kodeks karny wykonawczy*, Warszawa.
9. Stefański, R., A. (2015). (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, red. R. A. Stefański, Warszawa.
10. Szewczyk, M., Górowski, W. (2016). (w:) *Kodeks karny. Część ogólna*, t. I, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa.

* * *

Commentary on the judgement of the Supreme Court of 20 March 2014, Ref. III KK 416/13, on the effect of the failure to return the driving licence in the case of driving ban decision

Abstract

The decision in question is important not only for the practice but also for any driver. It does not (because it cannot) eliminate the existing gap in the law which does not stipulate the way of assessment of the case of driving licence withdrawal through no fault of the driver in a prior situation, reported to a public authority, in the case of a decision of penal measure of driving ban in a situation of not being able to return the document to an administrative authority. A problem therefore arises whether this type of inability to deposit the driving licence should automatically prolong the actual period of driving ban or whether this period should start with the date of the judgement becoming legally binding. In his commentary the author proposes *de lege ferenda*, suggesting to amend the provisions that would foresee this type of situation, which may also significantly affect the problem of liability under art. 180a of the *Penal Code*.

Key words

Punitive measure, driving ban, obligation to return the driving licence, driving ban period, suspension of the period of driving ban.